

2024-1-13 Pregó del concurs Tenor Viñas: “Passió i virtut”

Introducció

Ilm. Sr Xavier Marcé, regidor de cultura de l'Ajuntament de Barcelona,

Sr. Salvador alemany, president del comitè organitzador del concurs, i tots els mecenes, patrocinadors, protectors, organitzadors i voluntaris,

Dame Kiri te Kanawa, from the jury of the Contest Tenor Viñas

Senyores i senyors,

L'esperit amb el qual em dirigeixo a tots vostès aquesta tarda en la qual inaugurarem el seixanta-unè Concurs de Cant Tenor Viñas, només pot ser un esperit de joia, d'il·lusió i d'agraïment, per dir-ho en una paraula un esperit de celebració!

Molt sovint em toca justificar què fa l'Abat de Montserrat fent segons què. Per això en començar aquestes paraules, en veure la llista dels qui m'han precedit, en veure que soc el primer eclesiàstic de la història que fa aquest pregó, només em venen al cap les primeres paraules de la Flauta Màgica de Mozart: *Zu Hilfe, zu Hilfe! Ajuda!*

Hi ha amistats perilloses que són capaces de rescatar vincles creats molts, molts anys enrere per convidar i oferir-li a un servidor que faci aquest pregó. Aquestes amistats han estat capaces d'arrencar-me del claustre per venir a compartir algunes passions personals i antigues, que són les culpables que jo sigui aquí: Barcelona, la música, l'òpera i pel Gran Teatre del Liceu. Espero que en els sentiments que expressaré trobarem punts en comú amb molts de vostès en aquestes passions personals que comparteixo.

Els asseguro que he escrit aquestes paraules com un aficionat a l'òpera, estic segur que aquest concurs Tenor Viñas ha estat motiu que moltes passions s'hagin trobat, es trobin un any més en aquesta edició i esperem que es continuïn trobant durant molts mes anys.

I plenament convençut que la passió pot ser una virtut, he titulat aquest pregó passió i virtut. Crec que ambdós conceptes tenen molt a veure amb l'òpera, la música.

Passió ve del grec "pathos" – i és la capacitat de quedar subjugat pel sentiment. Els grecs deien que aquesta passió pertanyia a la part de la persona que no era educable, i que només la part intel·lectual mereixia l'esforç de la pedagogia. Afortunadament les coses han canviat molt i tothom reconeix ara el lloc que el sentiment, especialment la percepció estètica té en la formació de les persones. Un monjo de Montserrat músic, bon organista, el P. Jordi Agustí Piqué ha escrit una tesi doctoral on posa de relleu el valor de la percepció estètica com a instrument de coneixement, fins i tot teològic. Evidentment la percepció de la bellesa és formativa. Deia un gran teòleg suís, Hans Urs von Balthasar que la "Veritat és simfònica"

Virtut, que vol dir força en llatí, també era una paraula grega, areté, que representava l'educació dels joves en tot allò que havia de servir pel seu futur, com va dir l'escriptor Werner Jaeger en el seu llibre: "Paideia, els ideals de la cultura grega".

Per això no tinc cap dubte de defensar que passió i virtut poden anar plegades, i que la força de la passió estètica de la música i del cant, són educables i per això hi ha concursos que promouen l'educació del talent, com aquest Concurs Tenor Viñas, que també ens reporta i fa present la passió i la força amb la qual visqué ell i de les quals hi participen la seva família i tots els qui fan possible aquest concurs .

Barcelona

Encara que sigui d'una manera molt breu, voldria començar per la primera de les passions que és Barcelona. El concurs Tenor Viñas, participa plenament del ser i del viure d'aquesta ciutat. Passió per Barcelona, ja que som al cor mateix d'aquesta ciutat. Una passió compartida personalment, on vaig néixer, una passió especial per aquest barri gòtic i per aquest ajuntament, una part del qual s'edifica sobre la casa del carrer Templers on va néixer la meva àvia. Fins i tot una germana del meu tataravi va ser esposa d'un alcalde de Barcelona, un tal Manuel Porcar i de mandat molt breu el 1891 i 1892!

La Barcelona antiga que li ha donat tot un caràcter amb les seves institucions. Però també sóc fill de la Barcelona que va acollir els altres avis, vinguts a la dècada dels anys vint del segle passat de La Manxa i dels límits al sud del País Valencià.

Un professor meu a Roma deia que les úniques coses veritables són les que inclouen alguna cosa de les nostres biografies personals. Aquestes, ben acceptades, ens ajuden a mantenir sempre oberts els conceptes i la lectura correcta de la realitat en la qual vivim, sense deixar-nos portar per ideologies. La meua biografia m'ajuda avui a intentar comprendre la realitat tan plural d'aquesta ciutat, de les seves institucions i a celebrar un camí que l'ha portada de ser molt provinciana a tenir un lloc en els destins internacionals de molts visitants.

I dic tot això perquè d'aquest destí internacional hi participa plenament el Concurs Tenor Viñas. I molt abans de tota aquesta actual presència mundial, molt abans de la Barcelona olímpica, el Concurs ja parlava de Barcelona a tot el món, demostrant que el seu vincle amb aquesta ciutat li venia per la pròpia naturalesa i per la memòria d'aquest cantant impressionant que lligà molt la seva carrera a aquesta ciutat i als seus teatres d'Òpera, especialment el Liceu. Per això és important celebrar la fidelitat a la ciutat de tots els qui han fet possible el concurs, de tots els qui avui hi participeu. com a concursants, com a mecenes, com a voluntaris i de tots els qui el seguieu.

Tant de bo que en aquest nostre món, la nostra societat civil de Barcelona continuï mantenint i fent possible iniciatives com la del concurs Tenor Viñas.

Passió doncs per una ciutat que demostra que té totes les capacitats de ser virtut, de ser força per la creativitat, per la novetat, per la bona voluntat de la seva gent. En un vídeo sobre l'edició del concurs de l'any passat, vaig poder descobrir la feina dels voluntaris del concurs. Alguns deien que la seva tasca era l'acolliment dels participants. No vaig poder deixar de pensar en el plus d'humanitat i d'imatge d'un concurs que es preocupa per acollir bé els qui hi participen, i en com això parla també bé de la ciutat que els rep.

Música

Després de Barcelona parlaré sobretot de música

Dubto que algú dels qui som aquí no comparteixi la passió per la música.

Si no existís la música, no seríem aquí. La música és una de les possibilitats més impressionants de la humanitat. Impressiona pensar, almenys a mi, que la veu humana sigui capaç de crear sons, amb un color diferent per a cada persona; que aquests sons puguin ser emesos harmònicament, que es puguin unir els uns als altres; que el geni humà hagi estat capaç de crear i inventar els instruments, alguns d'ells tan complicats com un orgue, capaç d'emetre milers de notes diferents, que alguns éssers hagin rebut el do de compondre, la inspiració per a combinar tots aquests elements i crear música, i deixar-la escrita i en els darrers temps fins i tot enregistrada i disponible a totes hores a les xarxes socials.

Donem per fet i per normal tot això, però crec que és bo a vegades, prendre's una pausa i fer-nos en conscients.

El misteri de la música és el misteri de la diferència, de la distància, del interval sonor que hi ha entre dues notes.

Perquè a través de totes aquestes possibilitats, la música esdevé un dels més preuats vehicles de l'ànima, capaç d'explicar tota mena de sentiments. La música com a passió es converteix al mateix temps en vehicle de passions.

I en aquesta perspectiva, a alguns ens fascina especialment la veu humana. Quin instrument més apte per expressar-se que aquell que som nosaltres mateixos? Aquell so que només podem fabricar amb el mateix aire que respirem i que ens manté vius?

I la nostra passió, la nostra fascinació per la música cantada té molts matisos.

El primer és la varietat del que pot transmetre des de l'amor a Déu, a l'amor entre els éssers humans, a la ràbia, a la por. Una transmissió de passions humanes que en l'òpera no és científica, no és psicològica, té un punt fins i tot *naïve*.

El mateix Tenor Viñas escrivia en el seu llibre: *Leyendas del Santo Graal y de Parsifal*, que ens calia aproximar-nos a la llegenda, en aquest cas concret la de Parsifal

“No profundices pues amado lector, lee y cree lo que te plazca, ni busques indagar si la verdad es o no reluciente, ya que razonando sobre ella podrías apagar su brillo, como el agua apaga el fuego y el sol la rosa”¹

Cal dir que aquest llibre d'unes cent pàgines, és una mostra absolutament increïble de l'interès d'un intèrpret pel personatge que canta, explicant-ne tota la prehistòria, les versions de la llegenda del graal, aportant detalls que el text de Wagner omet. M'ha donat un coneixement del Parsifal més profund, i també molts argument pels qui encara diuen que el graal el tenim a Montserrat, cosa que desconec en absolut, i que el tenor Viñas, amb gran honestat i sense escombrar cap a casa, el col·locava primer a San Juan de la Peña i després a València.

En aquest estudi del personatge de Parsifal, ens en adonem de la capacitat de l'òpera de reprendre un dels grans temes de l'univers occidental: la figura del salvador, de l'heroi, connectat evidentment al món transcendent i amb referències cristianes en el cas de l'òpera de Wagner. Una figura amb la qual encara avui podem analitzar moltíssimes produccions audiovisuals que ens parlen d'algú que ens ve a portar una certa felicitat i salvació, en un món que es creu a vegades que no li cal ser salvat de res, opinió que com es poden imaginar no comparteixo. Crec sincerament que hi ha força coses a millorar.

Des d'aquesta “innocència” *naïve* amb la qual el tenor ens demana que ens podem davant dels libretti, dels fets narrats, l'òpera canta l'amor, pretesament autèntic, potser perquè no té futur. L'amor del duos del quart acte de la Traviata; o del final de la Bohème.

Canta també la ira de Rigoletto en el seu crit de venjança a la vendetta. Recordo un aficionat dient que si no saltaves automàticament de la cadira després d'escoltar la “vendetta”, és que no l'havien cantada bé.

Canta la inspiració religiosa de l'Ave Maria d'Otello o sobretot, en una de les pàgines i potser els sorprendrà, per a mi més religioses del repertori operístic clàssic que jo conec, canta fins i tot la incomprensió davant de Déu.

El crit que surt del fons d'una ànima que ha tocat fons i que li crida a Déu en el Vissi d'arte de Tosca: “*Nell'ora del dolore, Perchè, perchè Signore, perchè me ne rimunerì così*”, reprenent amb un potent dramatisme el tema etern

---

¹ F. Viñas, *Leyendas del Santo Graal y de Parsifal*, Barcelona 1934, p42.

del mal, i d'un Déu que no respon amb la justícia ni a les bones obres: *"quante miserie connobbi, aiutai"*, ni a la pregària *"sempre con fe sincera"*, ni tant sols quan es canta per a les estrelles i per al cel *"diedi il canto agli astri, al ciel che ne ridean più belli"*. Els hi asseguro que amb els temes d'aquesta ària, n'hi ha per una classe de teologia, però no tinguin por, que no he vingut a això.

A més, tot i que els temes tinguin paral·lels cristians, el final de l'escena amb les punyalades de Floria Tosca a Scarpia, no són precisament una solució molt evangèlica, però l'òpera no és catequesi.

Els records personals entorn d'aquesta ària són intensos ja que Tosca va ser la primera òpera que vaig escoltar al Liceu, el gener del 1985, en la versió d'Eva Marton, un diumenge a la tarda. Tenia catorze anys. Li he d'agrair molt a la meva àvia que agafés la grip i que jo pogués acompanyar el meu avi.

No he volgut ser exhaustiu, ja que podríem analitzar tot el repertori. Potser una breu conclusió a tot això és que el compositor fa de la passió virtut, i és capaç de traduir en música la potència del sentiment i de transmetre'ns el. I això és profundament educatiu. Amb aquests exemples breus, llegits des de la meva sensibilitat, naturalment religiosa i espiritual, expressaria el desig a tots els qui us dediqueu a l'òpera, als estudiants de música a tothom, perquè seguint els passos del tenor Viñas no us quedéssiu en la superfície i anéssiu al fons de tot allò que els personatges, i el "drama" són capaços d'expressar.

La música en directe

Tots hem gaudit dels enregistraments, però seria possible tota aquesta intensitat que provo d'explicar sense el directe?

Dintre de la passió per la música voldria fer una defensa de la música en directe, d'aquella que escoltem en teatres, en auditoris, en esglésies. Aquella que no ens permet posar cap aparell en pausa, o saltar-nos algun fragment. Totes aquestes coses estan molt bé i tothom és lliure de practicar-les, però el directe ens porta a una altra gran fascinació, potser molt pròpia del món de l'òpera que és el risc. Perquè?

En primer lloc perquè una part interessant de tota la música és temptar les possibilitats humanes i posar-les al límit. O no és posar al límit de la

naturalesa d'unes cordes vocals les notes del tenor en l'Alfredo als Puritans de Bellini, o les de Zerbinetta d'Ariadne auf Naxos de Richard Strauss no és anar al límit de les capacitats pulmonars, acabar Don Carlo, com va fer Montserrat Caballé amb un si 5 sostingut durant setze segons al Metropolitan l'any 1968, i tants i tants altres exemples que ens impressionen fins i tot quan els escoltem enregistrats.

No voldria amb això treure mèrit a totes les altres tasques de conjunt, no visibles i que totes tenen també un risc i per tant un mèrit, Tot és bonic però hi ha una mitologia entorn d'aquests moments especials, coneguts, que ens demostren la capacitat, gairebé sobrehumana, dels grans cantants.

Tot això ho veig connectat amb un enfocament molt contemporani. En aquest mon nostre, virtual, on serà tan fàcil inventar-se amb Intel·ligència artificial un cantant que ho pugui fer tot, m'agradaria traçar una línia molt clara entre allò humà i allò artificial, i reivindicar allò que és estrictament humà. Si ens deixem substituir per màquines, anirem cap a un món totalment fictici i crec que hi hauria d'haver espais lliures d'intel·ligència artificial. La interpretació de la música clàssica, de l'òpera hauria de quedar una mica protegida de tot aquesta tecnologia, tots i els seus avantatges. S'imaginem un concert on els instruments els toquin robots o encara millor que estiguin programats per tocar sols? O una producció d'òpera amb robots, en la qual saps que serà perfecte, que l'únic risc és que falli el programa o se'n vagi la llum? Diria: no si us plau! tot i que no estic segur si no n'arribarem a sentir-ne parlar i a veure-ho!

La música en directe té una màgia que no podem substituir! Si ho féssim i els robots vinguessin a ocupar els escenaris, segurament perdríem tota l'emoció! Perdríem aquesta dosi d'humanitat de les coses que cada cop veig més diluïda en la nostra societat i que em preocupa profundament.

A la passió d'aquest directe, correspon la virtut de fer-lo possible. A la passió de fer música en directe corresponen les virtuts de l'esforç i de la humilitat

On està la capacitat de cantar, de ser apte per a interpretar, per a assumir aquest risc del directe del qual els hi parlava ara mateix?

En una societat com la nostra La bona interpretació musical continua essent un terreny lliure d'aquell relaxament que sembla que ha envaït una bona part de l'educació i on sembla que el valor de l'esforç és massa secundari. A

cap gran intèrpret, a part del talent natural, tothom sap que no se l'hi estalvia res, cap esforç. Havent estat cinc anys responsable de la nostra Escolania, els puc dir que els millors músics professionals que n'han sortit, tots tenien talent i tots treballaven molt, ja de nens.

Em va sorprendre escoltar en un reportatge que Maria Callas treballava i estudiava vuit hores cada dia.

La música i l'òpera demanen esforç. Són elles mateixes reivindicació de l'esforç.

I que aquest esforç cal mantenir-lo sempre. Mirin sinó que deia Pau Casals:

“Si no toco un dia, ho noto jo, si no toco tres dies ho noten els crítics, si no toco una setmana, ho nota tothom”.

La soprano Luciana Serra, que va ser fa poc al conservatori del Liceu fent una master class, soprano lleugera d'una tècnica prodigiosa, (Si algú mira el seu vídeo cantant la reina de la nit a Viena, es veuen els cops de diafragma que dona per cantar la coloratura aguda amb la boca absolutament oberta, que és com s'han de cantar les notes agudes). Ella mateixa reia dient que se li acostaven alumnes a dir-li que no aconseguien fer les agilitats que feia ella, i els deia: Jo he estudiat deu anys per fer el que faig” O que els ensenyés com fer-les, i els preguntava: “Tens tres anys per aprendre-les?”

El Concurs Tenor Viñas vol precisament valorar, premiar, estimular l'esforç dels qui encara avui emprenen el camí arriscat, dur, guiat per l'esperança i en el cas d'anar molt bé, un camí que en cap cas que jo conegui, tindrà les recompenses per exemple d'alguns esportistes.

I aquest esforç comença per un realisme sobre les pròpies capacitats. I aquí ens trobem amb l'altre gran virtut que, precisament, fa grans les coses quan reconeix la seva petitesa.

Aquesta virtut es diu humilitat. Ja se que potser no és la virtut que associem immediatament a les dives i els divos, no només els qui canten, sinó a tants altres divos que corren per aquests mons artístic.

Humilitat ve d'humus. De terra, de la terra on pot créixer alguna cosa. La humilitat és un motor base d'aquest esforç. Només avança qui sap que té alguna cosa que cal millorar. La humilitat em sembla la perspectiva justa per posar-se davant de la música, l'honestedat amb qui l'ha creada ens hauria de guiar sempre. Però humilitat també davant de la tradició. Som intèrprets.

Poques pàgines del repertori ens en donen una clau millor que Adriana Lecouvreur quan diu

Io sono l'umilla ancella del Genio Cretatore.

Del verso io son l'accento

Mite, gioconda, atroce

Mi chiamo Fedeltà

Un soffio è la mia voce

Che al novo di morrà

Com ens agradaria poder aplicar amb justícia aquests versets a tots els qui són intèrprets d'una partitura, d'una música! En aquest món, l'artístic, l'empresarial, ...etc. a vegades no saps on acaba la creativitat que sempre va lligada a la interpretació i on comença "una altra cosa". Mai no li farem un favor a cap projecte si no posem la fidelitat davant. I en el món de l'òpera, tal com l'he gaudit jo, la fidelitat s'hauria de posar sobretot a la veu humana, la gran protagonista.

No estic al dia de les veus actuals i segueixo l'actualitat operística de lluny, entre altres coses perquè com tots vostès han experimentat, una veu només s'aprecia realment quan l'escoltes en directe i escolto molt poca òpera en directe. Tot enregistrament és molt manipulable, sobretot pel que fa als volums de les veus. Vaig tenir la sort als anys 80 i 90 de poder escoltar en directe al Liceu el que jo anomeno el final d'una era: Sutherland, Caballé, Kraus, Carreras, Domingo, Pavarotti, Cossotto, Freni, i després a alguns cantants una mica més joves i en la seva plenitud com Edita Gruberova, i altres que sé que em deixo. I per edat, no vaig poder escoltar Renata Tebaldi o altres veus més antigues. De tots sempre és especialment la veu allò que recordem.

Tenien veu i sabien ser intèrprets. Recordo una anècdota d'un aficionat dient, "aquest baríton té una veu molt bonica, una gran línia de cant i molta musicalitat, però si no el sento no em serveix de res!". Una de les moltes historietes inoblidables d'aquell cinquè pis del Liceu d'abans de l'incendi.

Avui tinc la impressió que a vegades, allò més important és si l'òpera passa a l'època de la guerra civil, o en el present o en un futur molt immediat. D'allò que podem estar segurs és que la posada en escena no serà quasi mai la que va deixar escrita l'autor del "libretto". Potser algun dia per variar

estaria bé que no canviessin l'època les òperes. Ho dic pensant en vostès que van al teatre i que han de fer alguns exercicis mentals per saber realment què estant veient! No soc contrari a la creativitat però a vegades les posades en escena no sé si ajuden a comprendre la música i el drama.

Tot això que els he dit forma part en definitiva de la passió que neix quan la veu humana es troba amb la inspiració musical, quan ens deixem portar per la fascinació per les seves capacitats expressives. L'afició a l'òpera, l'amor al Gran Teatre del Liceu i a totes les altres iniciatives que fan possible l'òpera en altres llocs de Catalunya i naturalment aquest concurs de cant Tenor Viñas, són un acte de fe en la il·lusió dels joves cantants, a qui m'agradaria dir-los que tot i les dificultats i l'esforç de preparar-se i optar a una carrera professional, són els qui tenen la capacitat de continuar alimentant aquells moments de somni, d'emoció, d'eufòria de tants amants del cant: aquells moments que només els qui hem viscut sabem fins a quin punt són intensos; aquells moments relacionats a la memòria dels qui han fet història en el món de l'òpera. Només cal anar a algun enregistrament d'internet, de *youtube*, d'alguns dels grans i veure els comentaris, per a tenir clar que l'òpera és una passió. D'aquesta passió en poden sortir moltes coses bones i virtuoses, educatives, com aquest concurs que avui inaugurarem. I permetin-me que per acabar digui aquesta darrera idea en castellà i en anglès, en atenció a tots els qui pacientment hauran escoltat aquestes paraules sense comprendre'n quasi res.

A todos los que me habéis escuchado, he intentado en estas palabras describir la pasión que la música y la ópera pueden despertar, afirmando que tal pasión puede ser virtud, en el sentido que es fuerza educativa. Valoro la humildad y el esfuerzo de todos los que emprendéis el duro camino del estudio del canto y aspiráis a ser un día , también vosotros transmisores de estas pasiones que la ópera narra y que crean, para nosotros, los aficionados, tantos momentos de emoción insustituible. Entiendo el concurso Viñas como un estímulo y un premio a vuestro esfuerzo. Estar aquí y llegar es ya la primera recompensa, mucho suerte ante todo lo que tenéis delante los próximos días.

To all of you who have listened to me, specially the singers and contestants. I have tried in these words to describe the passion that music and opera can awaken, I am convinced that such a passion can be a strength, in the sense that it is an educational force. I value the humility

and effort of all of you who undertake the hard path to study singing and who aspire to be one day able to convey to us, the fans, these passions that opera narrates. May you be the instruments to the many moments of emotion that we look forward to have again. I understand this Tenor Viñas contest as a possibility and a reward for your efforts. To be here is already the first price, good luck in front of everything that is going to happen these following days.

Només he volgut amb aquestes paraules reivindicar la passió i la virtut, lligades a la música i a l'òpera, a la capacitat educativa que aquestes tenen i que ens introdueixen al camí de l'esforç personal dels qui aprenen, sempre des de la humilitat de ser intèrprets i en la fidelitat a allò que reproduïm. Tots els valors que aquest concurs Tenor Viñas vol mantenir vius i que confiem que així serà per molts anys més.

Tota la sort als participants, gaudeixin-lo els qui hi participaran de qualsevol altra manera i moltes gràcies a tots vostès per la seva atenció.